

M A T E R I A Ł Y I S P R A W O Z D A N I A

STUDIA POLONIJE
T. 21. Lublin 2000

JADWIGA PLEWKO
Lublin

KRONIKA DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU BADAŃ NAD POLONIĄ I DUSZPASTERSTWEM POLONIJNYM KUL ZA ROK 1999

1. SPOTKANIE OPŁATKOWE

Tradycyjnie już w pierwszych dniach stycznia pracownicy Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym uczestniczą w uroczystym spotkaniu opłatkowym w Trybunale Koronnym w Lublinie, na który zapraszani są przedstawiciele różnych instytucji i stowarzyszeń z terenu miasta pracujący na rzecz Polonii i Polaków za granicą. W tym roku spotkanie opłatkowe odbyło się 8 stycznia i zgromadziło kilkadziesiąt osób, m.in. członków Oddziału Lubelskiego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, Lubelskiego Klubu Polonijnego, pracowników naukowych KUL i UMCS. Wśród zaproszonych gości obecny był ks. bp Ryszard Karpiński oraz przedstawiciele władz miejskich. W części wstępnej zebrani wysłuchali wystąpienia dr Ludmiły Siryk z Ukrainy, która zaprezentowała wyniki badań dotyczących różnojęzycznych przekładów *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza. Część oficjalną zainaugurowało przemówienie dyrektora Instytutu Polonijnego KUL ks. prof. Edwarda Walewandra¹.

¹ Przemówienie powyższe zostało opublikowane: *Rozważania opłatkowe*, „Nowe Kontrasty” 1998, nr 12, s. 35.

2. WIZYTY GOŚCI W INSTYTUCIE

Do charakterystycznych rysów działalności Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL należą częste spotkania z rodakami mieszkającymi poza granicami Polski, składającymi wizyty w Instytucie. W styczniu br. miało miejsce kilka interesujących spotkań.

14.01. gościł w siedzibie Instytutu Herkulan Wróbel OFMConv, rektor Polskiej Misji Katolickiej w Argentynie. Wobec licznie zebranych gości, przedstawiciele lubelskiego środowiska naukowego KUL i UMCS, a także dziennikarzy lubelskich mediów wygłosił odczyt nt. dziejów Polonii i współczesnej sytuacji duszpasterstwa polskiego w Argentynie². Wystąpienie to wywołało ożywioną dyskusję, zwłaszcza że prelegent przebywający w Argentynie od kilkudziesięciu lat, mając znakomitą wiedzę o życiu Polaków i innych grup etnicznych w tym kraju, dzielił się także własnymi obserwacjami, przemyśleniami i osobistymi doświadczeniami z pobytu na emigracji. Wizyta o. Herkulana Wróbla w Instytucie umocniła też podjęte już na początku lat osiemdziesiątych wzajemne kontakty naukowe.

W tym samym dniu wizytę w Instytucie złożył także prof. Marek Szczerbiński, sekretarz Rady Porozumiewawczej Badań nad Polonią z siedzibą w Gorzowie Wielkopolskim. Celem spotkania było przedstawienie założeń planowanej na wrzesień br. w Żagowie Lubuskim konferencji naukowej organizowanej przez Radę Porozumiewawczą nt. „Polityka zagraniczna Polski w latach 1945-1990 w ocenie emigracji”.

18.01. miało miejsce spotkanie z pracownikami Instytutu ks. mgra Artura Katolo, wiceprezesa Związku Polaków w Mediolanie.

21.01. odwiedziła Instytut s. Ewa Durlak, urszulanka pracująca w parafii polskiej w Czerniowcach. Przedmiotem jej rozmów była kwestia pomocy dzieciom polskim w Czerniowcach.

22.01. Instytut gościł dyrektora Brazylijskiego Centrum Kultury Polskiej w Kurytybie Paulo Cesara Kochannego, który przybył do Lublina w towarzystwie mgr. Mariusza Malinowskiego, pracownika Centrum Studiów Latinoamerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego. Celem wizyty było nawiązanie współpracy i zapoznanie się z działalnością Instytutu.

9.03. Instytut Polonijny odwiedził doc. dr Henryk Stroński, prezes Polskiego Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego w Tarnopolu oraz prezes Stowarzy-

² Por. B. L e m b r y c h, *Polska jest tam gdzie są Polacy*, „Kurier Lubelski” z 12.02. 1999, s. 3; ks. I. K o r z e n i o w s k i, *Kościół i Polonia w Argentynie*, „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1999, nr 2, s. 16.

szenia Uczonych Polskich Ukrainy. Podczas spotkania z pracownikami Instytutu poinformował o działalności organizacji polskich na Ukrainie, podkreślając zwłaszcza ten rys ich pracy, który przyczynia się do odrodzenia polskości w wielu środowiskach polskich na terenach poza wschodnią granicą Polski. Gość Instytutu przekazał też swoją najnowszą książkę *Represje stalinizmu wobec ludności polskiej na Ukrainie w latach 1929-1939*³.

12.05. Instytut gościł ks. bpa Marcjana Trofimiaka, ordynariusza diecezji łuckiej ob. łac. na Ukrainie, który podzielił się z zebranymi informacjami na temat procesów odrodzenia Kościoła katolickiego na terenie Ukrainy, a zwłaszcza życia religijnego Polaków w diecezji łuckiej⁴.

19.06. wizytę w Instytucie złożył dawny dowódca Dywizjonu Myśliwskiego 303 im. Tadeusza Kościuszki płk. pil. Wojciech Kołaczkowski, który opowiedział zebranych o swych losach wojennych, a także życiu na obczyźnie w Stanach Zjednoczonych⁵.

Gościem Instytutu był także prof. Tadeusz Adamek z Warszawy, reprezentujący Fundusz Pomocy Sybirakom, a celem spotkania było omówienie działalności i zamierzeń wydawniczych Funduszu dotyczących problematyki Polaków na Wschodzie.

6.10. w Instytucie odbyło się spotkanie z dwoma gośćmi z Austrii – dr. Andrzejem Pawłowskim, wiceprezesem Forum Polonii Austriackiej, oraz Bolesławem Karwatem, dawnym ministrem rządu londyńskiego, obecnie zaś sekretarzem Forum Polonii Austriackiej.

W połowie października przez kilka dni w Instytucie prowadziła kwerendę biblioteczną prof. Mirosława Efimowa – prezes Polskiego Stowarzyszenia Kultury „Gmina” we Władywostoku. Była to jej już druga wizyta w Instytucie.

7.12. gościem Instytutu był Józef Węclawik SVD, duszpasterz w Irkucku, który zapoznał zebranych z życiem Kościoła katolickiego na Syberii.

³ Warszawa 1998.

⁴ Por. W. O[s a d c z y], *Odrodzenie na Wołyniu*, „Forum Polonijne” 1999, nr 2-3, s. 5; ks. I. K o r z e n i o w s k i, *Dziejowa szansa Kościoła katolickiego na Ukrainie*, „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1999, nr 4.

⁵ Ks. I. K o r z e n i o w s k i, *Dowódca Dywizjonu 303 w KUL*, „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1999, nr 5, s. 21; t e n ż e, *Dowódca legendarnego Dywizjonu*, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 1999, nr 8, s. 42-43.

3. WYJAZDY NAUKOWE PRACOWNIKÓW INSTYTUTU

W dniach 15-22.03.1999 r. pracownik Instytutu ks. dr Ireneusz Korzeniowski przebywał w Rzymie. Podczas swego pobytu wziął udział w obradach Walnego Zjazdu Związku Polaków we Włoszech oraz podjął badania wstępne zmierzające do zebrania materiałów wspomnieniowych i pamiętnikarskich do przygotowywanej publikacji *Polacy w Rzymie mówią o sobie*.

Kwerendę naukową w archiwach Ukrainy i Polski w związku z opracowywanym zagadnieniem dotyczącym działalności stowarzyszeń pomocy emigrantom z ziem polskich w okresie dwudziestolecia międzywojennego kontynuowała w roku 1999 Jadwiga Plewko. Zakończone zostały poszukiwania archiwalne w dwóch archiwach lwowskich: Centralnym Historycznym Archiwum Miasta Lwowa oraz Archiwum Wojewódzkim we Lwowie. W dniach 26.09-3.10.1999 r. dr J. Plewko przeprowadziła kwerendę w archiwum wojewódzkim w Iwanofrankowsku (dawniej Stanisławowie) na Ukrainie. W ramach realizacji wymienionego wyżej tematu badawczego odbyła także kwerendę w kraju w Archiwum Archidiecezji Lwowskiej ob. łac. w Krakowie oraz w Archiwum Państwowym w Krakowie i Archiwum Kurii Metropolitalnej Archidiecezji Krakowskiej. Na ukończeniu są też badania zbiorów znajdujących się w Archiwum Akt Nowych w Warszawie i Bibliotece Narodowej.

Także na Ukrainie, szczególnie na terenie Ziemi Lwowskiej i Wołynia, podejmował prace badawcze Włodzimierz Osadczy. Były one związane z przygotowaniem leksykonu aktualnie działających stowarzyszeń polskich w tym kraju. W dniach 21-24.06.1999 r. przebywał on także w Kijowie. W czasie tego wyjazdu złożył wizytę w Konsulacie Generalnym RP w Kijowie, gdzie został przyjęty przez konsula generalnego dr. Kazimierza Chyca oraz konsulów ds. Polonii – Eugeniusza Jabłońskiego i Krzysztofa Świderka. Podczas rozmów zostały uzgodnione zasady współpracy Instytutu Polonijnego KUL z władzami konsularnymi RP na Ukrainie w związku z przygotowywanym *Leksykonem organizacji polskich na Ukrainie*. Podczas pobytu w Kijowie W. Osadczy odwiedził też siedzibę Związku Polaków na Ukrainie i redakcję „Dziennika Kijowskiego”, a także parafie katolickie – św. Aleksandra i św. Mikołaja w Kijowie, parafię w Szepietówce oraz redakcję wydawnictwa Kolegium św. Tomasza oo. dominikanów w Kijowie, zapoznając się z problemami życia religijnego katolików w tym rejonie Ukrainy. W dniach 19-21.11. W. Osadczy wziął udział w obradach III Sejmiku Federacji Organizacji Polskich na Ukrainie, który miał miejsce w Łucku na Wołyniu. Podczas tego pobytu zapoznał się z działalnością FOPnU, nawiązał też bezpośrednie kontakty z przedstawicielami społeczności polskich z różnych regionów Ukrainy.

Pobyt ten pozwolił na uzupełnienie materiałów do przygotowywanego informatora. Delegatom zgromadzonym na Sejmiku W. Osadczy przekazał w imieniu Instytutu Polonijnego KUL książki i kasety magnetofonowe z nagraniami polskich pieśni.

4. SYMPOZJUM POLONIJNE

W dniach 17-18.05.1999 r. miało miejsce zorganizowane przez Instytut Polonijny KUL międzynarodowe sympozjum nt. „Polacy w Armenii na tle dziejów ormiańskich”⁶. Sesja zgromadziła około 60 uczestników. Przybyli nie tylko znawcy zagadnienia z terenu kraju – reprezentowane tu były ośrodki naukowe Gdańska, Krakowa, Warszawy, Poznania, Lublina, Łodzi, Szczecina, Gliwic i in. – ale także Polacy i Ormianie z Armenii (sześć osób) oraz z Ukrainy (dwie osoby). Gościem honorowym konferencji był ambasador Republiki Armenii w Polsce dr Ashot Hovakimian. W trakcie obrad wygłoszono 19 referatów i kilka komunikatów, których treść nie ograniczała się wyłącznie do prezentacji losów polskiej społeczności w Armenii, lecz wkraczała niejednokrotnie w głąb historii obu narodów, bowiem zamierzeniem sesji było przybliżenie wiedzy o wzajemnych, wielowiekowych związkach Polaków i Ormian, jakie istniały na wielu płaszczyznach życia społecznego, kulturalnego, religijnego na ziemiach Polski i Armenii.

Cennym osiągnięciem sesji było poznanie aktualnej sytuacji Polaków w Armenii, zwłaszcza zaś potrzeb tej niewielkiej liczebnie grupy, w której po 1992 r., czyli po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych pomiędzy niepodległą już Republiką Armenii i Polską, wzmożyły się procesy odrodzenia tożsamości narodowej. W 1996 r. powstało Stowarzyszenie Polaków w Armenii „Polonia” (liczące ok. 200 członków) z siedzibą w Erewaniu. Zasadą tego stowarzyszenia jest zjednoczenie rozproszonych dotąd Polaków armeńskich

⁶ *O Ormianach w KUL*, „Dziennik Wschodni” 1999, nr 111, z 14.05, s. 5; „Niedziela Lubelska” 1999, nr 24, z 13.05, s. 4; *Polacy w Armenii*, „Kurier Lubelski” 1999, nr 112, z 17.05, s. 5; J. P l e w k o, *Polacy w Armenii*, „Forum Polonijne” 1999, nr 2-3, s. 9; A. B o b r y k, *Rodacy w Armenii*, „Znad Wili” 1999, nr 12, z 16-30.06, s. 3; *Polacy w Armenii*, „Lubelski Gość Niedzielny” 1999, nr 22, z 30.05, s. 24; J. K o r z e n i o w s k i, *Polacy w Armenii na tle dziejów ormiańskich*, „Przegląd Uniwersytecki KUL” 1999, nr 4, s. 7; A. F u r i e r, *Polacy w Armenii na tle dziejów ormiańskich – konferencja na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim*, „Życie i Myśl” 1999, nr 2, s. 89-92; [R. S t r z e l b i c k i], *Symposium naukowe „Polacy w Armenii”*, „Informator Polski” (Kopenhaga) 1999, nr 2-3, s. 27; J. P l e w k o, *Polskie ślady w Armenii*, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 1999, nr 10, s. 43-44.

do wspólnego działania na płaszczyźnie kulturalnej (nauka języka polskiego, propagowanie kultury polskiej) i charytatywnej (akcje samopomocy materialnej, pomoc medyczna dla członków stowarzyszenia). Goście z Armenii wskazywali także na potrzebę zapewnienia Polakom armeńskim duszpasterstwa w duchu polskiej tradycji religijnej, a przede wszystkim na celowość rozwijania jak najszerszych kontaktów z Polską⁷. Materiały z sesji zostały skierowane do wydania w formie książkowej.

5. DEDYKACJA „STUDIÓW POLONIJNYCH”

15.12.1999 r. w siedzibie Instytutu odbyła się uroczystość przekazania 20 tomu „Studiów Polonijnych” dedykowanego byłemu rektorowi Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w latach 1989-1998 ks. biskupowi prof. dr. hab. Stanisławowi Wielgusowi. Wpis okolicznościowy na karcie tytułowej „Studiów” stwierdza, iż zostały one przyznane „zasłużonemu badaczowi myśli chrześcijańskiej i polskiej jako wyraz serdecznej wdzięczności za troskę o Instytut Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL”. W spotkaniu wzięli udział liczni goście i przedstawiciele lokalnych środków społecznego przekazu⁸. Władze Uniwersytetu reprezentował aktualny rektor KUL ks. prof. dr. hab. Andrzej Szostek. Obecni byli przedstawiciele Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, członkowie Oddziału Lubelskiego Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, Lubelskiego Klubu Polonijnego oraz pracownicy nauki KUL.

⁷ J. P l e w k o, *Polacy w Armenii*, „Forum Polonijne” 1999, nr 2-3, s. 9; t a ż, *Ślady polskie w Armenii*, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 1999, nr 10, s. 43-44.

⁸ Na temat tej uroczystości por. niektóre artykuły prasowe: (bb), *Władze KUL dziękują byłemu rektorowi. Tom dla ks. prof. Wielgusa*, „Dziennik Wschodni” 1999, nr 291, z 12.12, s. 4; A. K r u c z e k, „*Studia Polonijne*” dla ks. bp. Stanisława Wielgusa, „Nasz Dziennik” 1999, nr 294, z 17.12, s. 8; *Uznanie i szacunek*, „Nasz Dziennik” z 14.12.1999, s. 8; (wuka), „*Studia Polonijne*” z dedykacją dla b. rektora KUL, „Kurier Lubelski” z 14.12.1999, s. 12; J. P l e w k o, „*Studia Polonijne*” z dedykacją, „Biuletyn Stowarzyszenia Wspólnota Polska” 2000, nr 3, s. 47; J. M i c h a l c z y k, *Wyrazy uznania i szacunku*, „Gość Niedzielny” 2000, nr 4, s. 21; toż, „Niedziela” (Płock) 2000, nr 5 (271), s. II.

6. UDZIAŁ PRACOWNIKÓW INSTYTUTU W SESJACH NAUKOWYCH, ODCZYTACH I ZEBRANIACH

12.03. ks. Robert Guz uczestniczył w zebraniu Zarządu Głównego Stowarzyszenia Polska-Estonia w Warszawie z udziałem ambasadora Estonii w Polsce Petera Reštinskiego. Podczas obrad mających na celu omówienie aktualnej działalności Stowarzyszenia oraz ocenę sytuacji wzajemnych kontaktów obu krajów, wielokrotnie odwoływano się do dorobku naukowego wypracowanego na zorganizowanym przez Instytut Polonijny KUL w maju 1997 r. sympozjum „Polacy w Estonii”.

Ks. E. Walewander 24.03. wziął udział w sympozjum nt. „W oczekiwaniu na pielgrzymkę Jana Pawła II do ojczyzny” w Przemyślu, zorganizowanym przez Wyższe Seminarium Duchowne i Instytut Teologiczny, gdzie wygłosił referat „Ruch religijny na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Tło historyczne pontyfikatu papieża-Polaka”, w którym przedstawił zwłaszcza te zgromadzenia zakonne, które działają wśród emigracji.

25.05.1999 r. dr Włodzimierz Osadczy uczestniczył w Warszawie w konferencji naukowej nt. „Polska kultura emigracyjna i dziedzictwo narodowe za granicą” zorganizowanej przez Komisję Spraw Emigracji i Polaków za Granicą oraz Komisję Kultury i Środków Przekazu Senatu RP, gdzie wygłosił referat pt. „Polskość na Wschodzie: między uniwersalizmem a kulturą mniejszości narodowej”.

W dniach 30.08.–1.09.1999 r. dyrektor Instytutu wziął udział w Wiedniu w zebraniu plenarnym Catholica Unio Internationalis z wystąpieniem nt. „Kościoł w Polsce a Kościoły Wschodnie”. Także w Wiedniu w dniach 1-2. 09.1999 r. dyrektor Instytutu uczestniczył w IV Międzynarodowym Sympozjum Biografistyki Polonijnej, które obradowało pod hasłem „Losy Polek żyjących na obczyźnie i ich wkład w kulturę i naukę świata. Historia i współczesność” i wygłosił tam referat „Błogosławiona Marcelina Darowska na tle kobiecego ruchu religijnego na ziemiach polskich w XIX i na początku XX wieku”⁹.

W dniach 12-14.09. br. ks. dr Ireneusz Korzeniowski wziął udział w Łagowie Lubuskim w sesji naukowej zorganizowanej przez Radę Porozumiewawczą Badań nad Polonią poświęconej polityce zagranicznej Polski w latach

⁹ Druk: *Bł. Marcelina Darowska na tle kobiecego ruchu religijnego na ziemiach polskich w XIX i na początku XX wieku*, w: *Materiały IV Sympozjum Biografistyki Polonijnej. Losy Polek żyjących na obczyźnie i ich wkład w kulturę i naukę świata. Historia i współczesność*, pod redakcją Agaty i Zbigniewa Judyckich, Lublin 1999, s. 331-337.

1944-1990 w ocenie emigracji. W trakcie obrad wystąpił z komunikatem nt. „XXVII lat pracy Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL”.

W dniach 13-14.09. br. ks. mgr Robert Guz uczestniczył w obradach międzynarodowego sympozjum nt. „Systemy finansowania instytucji kościelnych w Europie” zorganizowanego w Sandomierzu przez Zarząd Stowarzyszenia Kanonistów Polskich i Wydział Nauk Prawnych Towarzystwa Naukowego KUL.

18.09.1999 r. we Wrocławskim Klubie Muzyki i Literatury dyrektor Instytutu wygłosił wykład „Kresy i Kresowiaci wczoraj i dziś”.

W dniach 24-26.09.1999 r. dyrektor Instytutu uczestniczył w konferencji zorganizowanej przez Stałą Sesję Konferencji Muzeów, Archiwów i Bibliotek Polskich na Zachodzie w Ośrodku Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II w Rzymie, gdzie wygłosił referat „Sytuacja Kościoła katolickiego na Ukrainie”. W konferencji tej wziął także udział dr Włodzimierz Osadczy, który zaprezentował referat „Odrodzenie polskości na Wołyniu”.

Dyrektor Instytutu wraz z ks. mgr. Robertem Guzem w dniach 1-3.10. 1999 r. wziął udział w konferencji w Zakopanem nt. „Sytuacja rodzin polskich poza granicami kraju”, gdzie zaprezentował referat „Stan badań nad rodziną polonijną”.

Dyrektor Instytutu oraz ks. R. Guz uczestniczyli też 29.11. w dyskusji panelowej nt. „Stosunki polsko-austriackie w XIX i XX w.” zorganizowanej przez Zakład Badań Etnicznych Wydziału Politologii UMCS oraz Towarzystwo Polsko-Austriackie w Lublinie.

*

Na zakończenie sprawozdania z działalności Instytutu dodać należy, iż siedziba Instytutu przy ul. Chopina 29 w Lublinie przeszła gruntowny remont w okresie od połowy sierpnia do połowy października, zyskując nie tylko nowy wygląd, ale też bardziej funkcjonalne wyposażenie.